

DLACZEGO BRONIMY TOMIZMU?

Powodem wciąż na nowo podejmowanej obrony tomizmu jest wierność człowiekowi, ujmowanemu w perspektywie kultury. Zawsze w kulturze, także więc w kulturze naszych czasów, zarysowują się dwa wykluczające się nurty: nurt idealizmu i nurt realizmu. Tomizm sytuuje się w nurcie realizmu. W kulturze współczesnej dominuje jednak idealizm. Kierunki filozoficzne, budowane na idealizmie, wykluczają realizm i kwestionują tomizm. Dziś kwestionują tomizm z dużą siłą. Można nawet powiedzieć, że spór między idealizmem a realizmem będzie trwał zawsze, chyba że człowiek zdecyduje się na stałą wierność prawdzie i istnieniu przełamując zafascynowanie tworzeniem przez siebie dowolnych twierdzeń o rzeczywistości.

Wymieńmy najpierw cechy, wyróżniające realizm, a z kolei cechy idealizmu.

Nurt realistyczny w kulturze wyraża się w zaakcentowaniu pierwszeństwa bytu przed myślą, co stanowi naturę realizmu. Skłania to do starannego odbioru zawartości bytu w biernej recepcji stanowiących byt pierwszych elementów strukturalnych. Ich opis jest metafizyką bytu. Niektóre byty dzięki swej strukturze są osobami. Analiza zależności między skutkiem i przyczyną ujawnia, że wśród przyczyn znajduje się Samoistne Istnienie. Jest ono Bogiem. Powtórzmy, że nurt realistyczny wyznaczają cztery cechy: sam realizm, metafizyka, niezwykłość osoby, Bóg.

Nurt idealistyczny w kulturze ma początek w tezie, że myśl lub myślenie stanowią początek rzeczywistości, że ją tworzą, że więc poznanie ludzkie jest czynne. Wyklucza to metafizykę, gdy nie jest potrzebne identyfikowanie elementów strukturalnych jednostkowego bytu. Nie jest potrzebna metafizyka. Zastępują ją konstruowane przez intelekt założenia, na których wspiera się system wyjaśnień szczegółowych aspektów życia i jego dziejów. Maleje lub znika pozycja i rola osób, gdy wyprzedzają je tworzone przez intelekt struktury ogólne, takie jak idee, instytucje, technika, w ogóle wytwory. Człowiek jest identyfikowany przy pomocy użyteczności w stosunku do celu instytucji. Zostaje pominięty Bóg jako przyczyna sprawcza istniejących realnie bytów, gdy w idealistycznej orientacji całą rzeczywistość tworzy samomyślące się myślenie. Powtórzmy także,

że nurt idealistyczny podobnie wyznaczają cztery cechy: pierwotność myśli, tworzone przez myśl założenia wszelkich wyjaśnień, dominacja instytucji i teorii, absolutyzm kultury utożsamionej z rzeczywistością.

Te dwa nurty muszą powodować spięcia i konflikt. A gdy dominuje idealizm, tomizm jest kwestionowany. Stajemy w jego obronie, gdyż sam człowiek pyta o prawdę i powód swego istnienia. Rozważmy więc bliżej cechy realizmu i idealizmu w kulturze.

1. Realizm sytuuje myśl w zespole czynności człowieka. Jest nią zdolność do recepcji oddziałujących na nas bytów. Wynika z tego, że oddziałujące na nas byty wyprzedzają myślenie. Te byty są ujmowane w tym, co je stanowi. Czynności poznawania wskazują na bezpośrednie podmioty poznania, na intelekt i zmysłowe władze poznawcze, które z uzyskanych informacji komponują wiedzę o świecie.

Idealizm jest odwrotnością realizmu. Polega na uznaniu za pierwsze tego, co znajduje się we władzach poznawczych. Czyni zawartą tam wiedzę samodzielnym i pierwszym powodem rozumienia świata. To rozumienie uważa za przyczynę wszystkich dających się poznawać bytów. Nie pyta o istnienie bytów, lecz o nasze ich rozumienie. Przypisuje więc myśleniu pozycję przyczyny, tworzącej treści świata. Daje pierwszeństwo konstrukcjom myślowym i samemu myśleniu jako autorowi tych konstrukcji.

Realista powie, że najpierw trzeba istnieć, by z kolei posiadać właściwe sobie treści. Idealista wyakcentuje pierwszeństwo możliwości. Włączają się emocje. Idealista czuje się dotknięty odebraniem mu pozycji twórcy otaczającego go świata.

2. Metafizyka jest umiejętnością rozpoznania i wyrażenia struktury otaczających nas bytów. Wierność tym strukturom stanowi prawdę. Zgodnie z prawdą buduje szczegółowe wyjaśnienia powiązań między bytami i służy wszystkim naukom informacją o realnych bytach.

Założenia u podstaw różnych systemów wyjaśnień tworzy intelekt, któremu idealizm przypisuje pierwszeństwo. To pierwszeństwo przypisuje więc wiedzy, która najpierw dotyczy możliwości. Intelekt buduje możliwe i ogólne kompozycje. Są one właśnie ogólne i przez nas konstruowane. Są w swej naturze tylko myślnie. Przypisuje się im pierwszeństwo zgodne z pierwszeństwem myśli. Platon wyraźnie mówi, że pierwsza jest instytucja państwa. Powtarza to Hegel.

3. Osoba jest zawsze bytem jednostkowym, który przejawia rozumienie innych bytów i odnoszenie się do osób miłością, wyznaczoną przez realność osoby. Osoba i jej relacje, głównie miłość, stają się najcenniejsze i wyznaczają w kulturze humanizm, a także religię, gdy odnosimy się z miłością do Boga.

Instytucje, teorie, różnorodne wytwory, sytuowane przez idealizm na pierwszym miejscu, wyznaczają człowiekowi i wszystkim osobom pozycję drugorzędną, którą mierzy się użytecznością.

W tezie Platona człowiek jest odbitką wcześniejszego wzoru, który wyznaczył przede wszystkim doskonałe państwo. Hegel w ogóle likwiduje człowieka czyniąc go fragmentem jednego procesu stawania się całej rzeczywistości, która pod koniec dziejów uzyska etap i pozycję absolutu.

4. Według realizmu Bóg jest Samoistnym Istnieniem, przyczyną sprawczą wszystkich realnych bytów, i jest zarazem Osobą, którą cechuje rozumność i odnoszenie się z miłością do stworzeń.

Według idealizmu istnieje absolut, który jest albo początkiem linii rozwoju, albo jej kresem. Gdy ten początek jest nieokreślony, i wynika z niego myśl, wyjaśnienie świata staje się gnozą. Gdy rozwój przypisze się jednemu czynnikowi strukturalnemu, kresem staje się monistycznie pojęty wszechświat. Nie ma tu miejsca dla Boga osobowego, który kieruje się rozumnością i miłością.

W realizmie zgodnie z prawdą człowiek uzyskuje swą wyjątkową pozycję, a Bóg staje się powodem istnienia i rozumienia świata. Liczy się prawda.

W idealizmie funkcjonuje tylko pewność, pomijająca prawdę. Ta pewność jest oparta na decyzji usytuowania na pierwszym miejscu kompozycji, tworzonych przez myśl. Idealizm w odniesieniu do otaczających człowieka bytów musi głosić agnostycyzm i sceptycyzm, a ponadto ateizm. Agnostycyzm polega na tezie o niepoznawalności prawdy. Skazuje to właśnie na tworzenie bytów i dowolnych o nich twierdzeń. Uważa się to za pełną wolność człowieka. Ta wolność jest wprost dowolnością. Sceptycyzm jest konsekwencją agnostycyzmu i skłania w praktyce do zawieszenia decyzji. Jest to groźne w dziedzinie społecznej i gospodarczej. Ateizm opiera swą negację Boga na wykluczeniu poznania zgodnego z prawdą i na zawężeniu pola miłości, która obowiązuje wobec wszystkich osób, także więc wobec Boga. Ateizm bowiem głosi zakaz miłości do Boga.

Rozumiejąc to wszystko musimy podejmować obronę realizmu, a tym samym tomizmu, jego metafizyki, prawdy o człowieku jako osobie i prawdy o Bogu.